

[3] Vorontsova, T., Ponomarenko, V. ta in. (2019). Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ia doslidzhuu svit» u 1–2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [New Ukrainian School: Teaching Methodology of the Integrated Course “I Explore the World” in Grades 1–2 of Secondary Education Institutions Based on the Competency Approach]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton». (in Ukrainian)

[4] Holub, N., Holub, V. (2018). Formuvannia pryrodnychkykh poniat u ditei z movlennievymy porushenniamy pry vyvchenni pryrodoznavstva [New Ukrainian School: Teaching Methodology of the Integrated Course “I Explore the World” in Grades 1–2 of Secondary Education Institutions Based on the Competency Approach]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu - Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University*. Vypusk 2, pp. 48-56. (in Ukrainian)

[5] Metodyka navchannia intehrovanoho kursu "Ia doslidzhuu svit" 1-2 klas [Teaching methodology for the integrated course "I explore the world" 1-2nd grade]. Rezhym dostupu: <https://www.geneza.ua/sites/default/files/> (in Ukrainian)

[6] Lutsan, N. (2012). Metodyka vykladannia pryrodoznavstva v pochatkovii shkoli [Methods of teaching science in elementary school]. Iv.-Frankivsk: Prykarpatskyi nats. un-t im. V.Stefanyka. 204 p. (in Ukrainian)

[7] Naumchuk, V. (2003). Zavdannia z pryrodoznavstva: 2-4 klasy [Science Assignments: Grades 2-4]. Ternopil: Aston. 116 p. (in Ukrainian)

[8] Roslavets, R., Orlov, S. (2012). Pryrodnychi poniattia v uchniv pochatkovykh klasiv, yikh formuvannia ta psykholohichni osoblyvosti [Natural concepts in primary school students, their formation and psychological characteristics]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky - Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University*. Vyp. 46, pp. 66–69. (in Ukrainian)

УДК 376-056.24/36

DOI 10.32626/2413-2578.2025-25.62-80

ГАЛУЩЕНКО Вікторія,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти і реабілітації

Державного закладу “Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”

м. Одеса, Україна

<http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0050129>

ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Анотація. В статті розглядається аналіз глибоко вивчення різних підходів та специфіки застосування ігрових технологій у загальній та розвивковій роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Основним напрямком актуальності дослідження окресленої проблеми визначається щорічне збільшення дітей з різноманітними порушеннями розвитку, в тому числі і тяжкими порушеннями мовлення. Все це ускладнюється наявним воєнним станом, що сприяє появі додаткових патологічних проявів та нашарувань.

Не зважаючи на велику кількість окреслених в спеціальній літературі основ різних підходів з урахуванням усіх порушених сфер дітей з особливими освітніми потребами, а саме, з тяжким порушеннями мовлення, визначається необхідність вивчення нових модифікованих підходів. Особливості діагностики і комплексної роботи з дітьми з зазначеними порушеннями розвитку все більше окреслюють труднощі виявлення патологічних проявів, варіативність різних форм та прийомів корекційно-логопедичного впливу, що не завжди узгоджуються з очікуваними результатами прогнозованої динаміки розвитку.

Обґрунтовується значущість впровадження спеціальних інтегративних підходів застосування ігрових технологій за чітким алгоритмом розвитку кожної сфери дитини. Саме впровадження цікавих ігрових технологій корекційно-розвивкової роботи з дітьми з тяжким порушеннями із застосуванням інтегративних підходів дає можливість активізувати компенсаторні процеси та стимулювати розвиток когнітивної, психічної, психологічної, мовленнєвої, емоційної сфер.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, інтегративні підходи, ігрові технології, корекційна робота, діти з тяжкими порушеннями мовлення.

1.ВСТУП

Постановка проблеми. На етапі існуючого стану загальної та спеціальної освіти все більше зустрічається дітей з порушеннями як

фізичного, психічного, так і мовленнєвого розвитку. Водночас спостерігаються і змішані, наближені до норми, але з невизначеною симптоматикою порушення. За цих умов важливим є первісне ретельне глибоке обстеження, можливість спостерігати за дитиною та фіксувати зміни у поведінці та розвитку, відмежування та діагностика додаткових деструктивних станів.

Особливо значущим та вагомим є рівень професійної різногалузевої підготовки фахівців, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами і зможуть у більш короткий строк зрозуміти першопричину основного порушення, наявної неврологічної, психопатичної, соматичної тощо симптоматики за допомогою застосування існуючих традиційних та модифікованих технологій [1; 4; 6; 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна проблема включення ігрових технологій у виховну та навчальну роботу з дітьми дошкільного віку відображено у дослідженнях багатьох науковців, як зарубіжних (Р. Лазаруса, Е. Меллоу, Г. Спенсер, К. Хатт, Ф. Шиллер), так і вітчизняних (А. Богуш, Ю.Рібцун, Л.Федорович, К. Ушинський).

Особливості основних аспектів ігрової діяльності з точки зору виховання та навчання, активізації психо-мовленнєвого та когнітивного розвитку дитини відображено у працях Л. Артемової, Н. Гавриш, Г. Григоренко, Н. Кудикіної [1; 2; 5; 9; 11].

Висока оцінка виховним та навчально-педагогічним іграм як одного з методів стимуляції психо-мовленнєвого та когнітивного розвитку дитини розкрито в працях

А. Вербицького, А. Кравченка, В. Комарова, О. Чепка та інших сучасних вчених, дослідників і педагогів-практиків. [2; 5; 6]

Існуючі на сучасному етапі науково-теоретичного вивчення розвитку психолого-педагогічних спостережень та досліджень гри, висновки фахівців характеризуються єдністю поглядів щодо визначення основної провідної діяльності дітей дошкільного віку. Вагомими складовими цієї діяльності є співвіднесення з етапами раннього онтогенетичного розвитку дітей з регулюючої діяльністю та залученням дорослих. Цей аспект організації виховного та навчального процесів вивчали Л. Баліка, А. Богуш, О. Жигайло, В. Кисліченко, К. Крутій, Н. Лалак, С. Притиковська та інші. [2, 5, 7 с. 31].

Ефективним способом здійснення корекції дітей з обмеженими можливостями здоров'я є ігрові технології. У вітчизняній науці проблему ігрової діяльності у різний час розробляли: П. Блонський, І. Вачкова, Л. Виготський, Т. Доронова, О. Карабанова, К. Ушинський, Р. Овчарова, О. Хухлаєва та інші [2; 4; 12].

Мета статті – є аналіз вивчення різних підходів та специфіки застосування ігрових технологій у корекційно-виховній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У науковій літературі визначення поняття «ігрова технологія» розкриває науковець

І. Дичківська, як особливий доступний вид навчальної діяльності в умовах спеціальних ситуацій, що спрямовані «на засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоврядування поведінкою» [4].

Велика кількість дітей з особливими освітніми потребами визначають необхідність включення у процес надання допомоги багатоаспектних додаткових досліджень їх розвитку. Це окреслює коло включення методик корекційної педагогіки, спеціальної психології, загальної педагогіки, логопедії тощо.

Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у звичайні освітні установи - світова тенденція, до якої залучені всі високорозвинені країни, побудовані на принципах:

- ранньої корекції, обов'язкової корекційної допомоги кожній дитині,
- обґрунтованого відбору дітей та технологій для інтегрованого навчання.

Ігрові технології входять у структуру педагогічних технологій, дозволяють отримати високі результати, зробити корекційний процес цікавим та захоплюючим, емоційно забарвленим, що активізує всі психологічні функції та процеси дитини.

Інтегративний характер застосування корекційних технологій, що активно розробляються та впроваджуються у роботу з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення все більше стають пріоритетним напрямком втручання. Це все визначає пошук нових, цікавих та інноваційних технологій розвиткової роботи [1; 3; 10]

Найбільш вагома частка зв'язків формується саме в ранньому віці дитини. Ступінь їхньої міцності залежить від кількості уваги, турботи та любові, присвячених маленькій людині. Саме ці елементи утворюють ту необхідну базу, без якої неможливий повноцінний розвиток особистості. Ранній та дошкільний періоди розвитку дитини визначаються найбільшою сприйнятливістю до психолого-педагогічного впливу та окреслення напрямків інтенсивного формування найбільш значущих для життєдіяльності людини

психічний функцій. Саме завдяки пластичності нервової системи на ранніх етапах онтогенезу можливо активізувати компенсаторні процеси дитячого організму в боротьбі за розвиток і збережені можливості [2; 5; 6]

На думку багатьох дослідників дитячого мовлення А. Богуш, В. Бусової, С. Коноплястої, Я. Левчук, Н. Манько, С. Миронової та інших, які зазначають, що ранні лікувально-психолого-педагогічні корекційні заходи підвищують реальні можливості та ефективність виправлення недоліків розвитку, попереджаючи нашарування інших порушень та відхилень [3; 5; 12].

Ще Л. Вигодський зазначав, що «навчання та виховання має враховувати «актуальний» і «найближчий» рівні розвитку», тобто алгоритм роботи з дитиною повинен бути адаптованим до її потреб та враховувати творчі потенційні особистості». Саме тому технології розвитку дитини у даному аспекті називають корекційно-розвивальними. Корекція сприймається як психолого-педагогічна діяльність, що спрямована на найближчу зону розвитку. Чим раніше розпочато корекційну роботу з метою формування позитивних психологічних новоутворень, тим вона виявиться ефективнішою [4; 12].

При визначенні стратегії корекційно-розвивальної роботи слід враховувати комплекс клініко-діагностичних, корекційних, профілактичних та організаційно-просвітницьких завдань, що конкретизуються у роботі окремих освітніх установ, у розробці індивідуальних корекційних програм і орієнтуються на зону «найближчого розвитку». Але одним з головних напрямків розвитку та супроводу дитини покладено саме на педагога, який використовує педагогічні прийоми роботи через найбільш доступні форми. Саме такими доступними формами є ігрові технології.

Кожен педагог знає, яким чином необхідно створити максимально сприятливу атмосферу виховної, а більше ігрової діяльності дітей з метою активізації пізнавальних можливостей, перш за все, на довольному рівні, «обличчя дитини повинно випромінювати бажання до спілкування та комунікації». Саме цей аспект є основоположним в створення спеціальної, цікавої, креативної атмосфери з залученням різноманітних доступних дитині форм роботи та правильної побудови алгоритму заняття [3; 5].

Важливим також є аналіз професійної діяльності педагога, який відчуває момент, коли потрібно різко змінитись, щоб піднятися на наступний рівень, рухатись уперед із збереженням професійних традицій у корекційній педагогіці та спеціальній психології. Усі ці

фактори стимулюють фахівців до пошуку нових форм та методик корекційного втручання, застосування саме ігрових, цікавих та доступних у роботі з дітьми з урахуванням різних нозологій та індивідуальних особливостей дітей. Сучасний логопед є педагогом, який, працює з дітьми і робить внесок у їхнє майбутнє, формуючи навички володіння грамотною та правильною мовою. Щодня вчитель-логопед, працюючи з дітьми, має пам'ятати: те, що діти зможуть почерпнути сьогодні, дасть їм у майбутньому перспективи для розвитку та самовдосконалення. [1; 5; 7]

Зміст логопедичної роботи визначається рівнем мовленнєвого розвитку дитини, а також її індивідуально-типологічними особливостями: характером та механізмом мовленнєвої патології. Практикуючі логопеди, науковці приходять до висновку, що увесь спектр існуючих на сучасному етапі розвитку традиційних та якісних логопедичних методик (логоритміка, казкотерапія, логовірші, спеціальні логозошити, логотеатр, наочне моделювання тощо), розглядаються все більше по-новому, інноваційному. З'являються нові корекційно-спрямовані програми розвитку в залежності від багатьох факторів наявного стану дитини:

- неврологічної симптоматики,
- даних щодо додаткової клінічної діагностики порушень,
- сомато-фізичного стану,
- особливостей та специфіки диструктивного розвитку,
- супутніх порушень,
- компенсаторних процесів,
- ступінь сприймання та відтворення дітьми компонентів мовленнєвої системи,
- активізація емоційно-визначних процесів... тощо.

Відомо, що педагоги та психологи А.Богущ, Л.Вигодський, Ю.Рібцун, які займались проблемою ретельного вивчення та аналізу особливостей життєдіяльності та активності дітей дошкільного віку, велике значення надавали саме ігровій діяльності як пріоритетній основі системного, комплексного розвитку основної ланки виховання та навчання дитини. Саме інтегративний підхід у застосуванні корекційних розвиваючих ігрових технологій, що було розроблено для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, є ведучим у процесі надання можливостей самореалізації дитини з особливими освітніми потребами. Основне завдання логопеда визначає не тільки можливість скоригувати наявне в дитини порушення мовлення, а й зацікавити таким чином, щоб самій дитині захотілося брати участь у процесі становлення гарної та правильної вимови. Важливим аспектом роботи

логопеда з дітьми з особливими освітніми потребами, тяжкими порушеннями мовлення є індивідуальні ігри, що визнані переважаючими. Таку ситуацію зумовлює відсутність у дітей комунікативного досвіду з однолітками. [3; 4; 7]

Навіть коли діти і грають разом, то їхня гра характеризується нетривалістю, труднощами у плануванні ходу ігрових дій, підпорядкованих єдиному задуму. У процесі гри дошкільник з ТПМ відчуває труднощі у формулюванні інструкції щодо виконання конкретних ігрових дій. У дітей з тяжким порушенням мовлення на прикладі загального недорозвинення мовлення страждає регулююча функція мовлення.

Основними засобами спілкування на цьому етапі виступають мовленнєві і предметно-дієві ігри. Переважання тих чи інших форм роботи залежить від рівня володіння мовленнєвими засобами, від мовленнєвої здатності та мовленнєвої активності дитини. Мовленнєві засоби спілкування представлені простою граматичною фразою. Кількість слів у фразі залежить від володіння дитиною мовленням та правилами їх функціонування на рівні речення.

Вагомим та вдалим поєднанням оптимальної соціалізації та вербального розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями вважається впровадження театралізовано-ігрової діяльності (ляльковий театр, ранкові виступи-зустрічі з використанням персонажів, відпрацювання невербальних і вербальних засобів спілкування тощо). Саме означений вид діяльності в корекційно-розвиваючій роботі грає важливу виховну та прикладну роль. Найбільшим вираженням рольової гри є сюжет, що передбачає означену ситуацію і залучає дітей з тяжкими порушеннями мовлення до активної участі у спілкуванні, сприяє активізації та розвитку емоційного стану дитини та відповідно стимулює формування не тільки компонентів мовленнєвої системи, але і психо-моторного та когнітивного розвитку [3; 6].

Особливі стосунки та специфіка відносин, взаємодія між дітьми в ігрових ситуаціях визначає не тільки розуміння та можливість застосування правил і вимог, але і сприяє тренуванню у дітей різних форм спілкування. Саме така важлива ігрова діяльність дітей є тим значущим тригером, що сприяє повільному переходу до більш складної форми спілкування і розуміння основних правил життя у колективі, а значить адаптації у подальшому при навчанні в школі і суспільстві.

Активна участь дітей з тяжкими порушеннями мовлення у театралізовано-ігровій діяльності сприяє поступовому опануванню словником емоційної лексики, розвитком просодичних компонентів мовлення, емоційно-експресивних засобів спілкування тощо.

Важливим у корекційно-виховній та навчальній діяльності є той факт, що самі ігрові технології можливо впроваджувати на будь якому етапі життя дитини, як на заняттях, на прогулянках, у спілкуванні з дорослими та однолітками тощо. Традиційні, нетрадиційні, креативні форми заохочення дітей до сумісної творчої ігрової діяльності активізують психічний та мовленнєвий потенціал дитини та допомагають адаптації до складних ситуацій та труднощів початкової діяльності [3; 8].

Необхідно якнайчастіше привертати увагу дітей до персонажів у різних видах діяльності, змінювати їх протягом дня, уникати зайвої емоційності та експресивності, як причини перезбудження або навпаки загальмованості дітей. У зв'язку з цим важливо, щоб діяльність дітей протягом дня була не тільки жорстко регламентована, але також щоб було достатньо часу для вільного самостійного прояву. А. Богуш, В. Кисліченко вважають за необхідне та обов'язкове планування розвиваючого середовища на означену тему, чітке чергування фронтальної, підгрупової та індивідуальної діяльності, крім перевантаження, враховувати інтереси, бажання, потреби дітей з ТПМ [1; 6].

Основою логопедичних занять є їх ігровий та комбінований характер. Саме комбіноване заняття, що зазвичай проводиться в ігровій формі, допомагає створити незаплановану, цікаву, творчу ситуацію і допомагає дитині перемикає увагу на різні етапи вправ, підтримувати зацікавленість, бажання та емоційно-заохочуючу атмосферу.

На занятті логопед зазвичай проводить роботу з розвитку моторики артикуляційного апарату, фонематичних процесів, постановою звуків, лексики – граматичної будови мовлення, розвитком графо-моторних навичок і вищих психічних функцій. Використовуються яскраві іграшки, комп'ютер, цікаві традиційні та нетрадиційні мовленнєві ігри.

Значущим етапом розвитку дитини є моделювання ситуацій. Необхідно спеціально створювати умови, щоб у дитини виникла потреба говорити. Це може бути ігрові, проблемні, тренінгові ситуації. Важливо є постійне спостереження за формами відтворення дітьми інструкцій та задумів елементів корекційно-виховного ігрового заняття, соматичним та емоційним станом дитини, її фізичних можливостей тощо. Важливо встигнути переключити її до того, як вона почне відволікатися. Якщо це відбувається, порушується емоційна атмосфера заняття, падає результативність.

Необхідно враховувати повільний темп формування нових навичок. Від «особливих» дітей не можна очікувати на швидкий позитивний результат. Діти не мають достатнього оперативного реагування. Вони тривалий час усвідомлюють інформацію, обробляють її, і результат може проявитися лише через 2-3 роки. Необхідна постійна затребуваність та відпрацювання набутих навичок. І особливо з застосуванням визначеного міждисциплінарного підходу. Вся логопедична робота з цими дітьми буде надто малоефективною за відсутності тісного продуктивного контакту з іншими педагогами, фахівцями, батьками. Саме вони забезпечують затребуваність навичок, над якими працює вчитель-логопед.

Специфіка окреслення педагогічних методів та прийомів корекції мовлення є значущим правилом роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. Вибір методів і форм роботи визначається характером, структурою, механізмом самого мовленнєвого порушення, цілями та завданнями логопедичного впливу, етапами запланованої роботи, особливостями дитини. На заняттях використовується вся різноманітність словесних, наочних та практичних прийомів, що обов'язково поєднуються між собою та відповідають означеній темі заняття.

Основоположним є розвиток емоційно – вольової сфери з використанням психогімнастики з мімічними вправами, з розвитку м'язів обличчя та артикуляційного апарату, навчання вмінню емоційно виражати свій настрій, характер запропонованого героя казки або мультфільму. [3; 7].

Значне місце у роботі логопеда займає стимуляція та активізація комунікативної функції мовлення, що є базовою передумовою для вербального, мовленнєвого розвитку. Враховуючи генетичний принцип розвитку типів спілкування, формування комунікативної діяльності проводиться у таких напрямках: розвиток емоційного спілкування здійснюється через формування афективно – особистісних відносин між дорослим та дитиною; через розвиток умінь розуміти, називати базові емоції (добрий – злий, сумний – веселий) та впізнавати їх у графічному зображенні.

Застосування спеціальних корекційних ігор та ігрових технологій розкриває зміст аналізу визначення стану розвитку ігрової діяльності дітей дошкільного віку з порушеннями у порівнянні з нормальним розвитком дитини. Тут важливий чіткий аналіз основних етапів та особливостей фіксації усіх важливих чинників деструктивного розвитку дитини.

В іграх, що використовуються на заняттях з логопедичної терапії, можливо виділити такі функції:

- Освітні (закріплюють основні поняття за обраними лексичними тема, активізують та розширюють імпресивний та експресивний словник дітей);
- Діагностичні (використовують під час обстеження дитини, виявлення основних та супутніх порушень, відбору доступних завдань з врахуванням мовленнєвих можливостей);
- Стимулюючі (активізують когнітивні та мовленнєві процеси);
- Корекційні (допомагають визначити та застосувати у грі спеціальні корекційні задачі);
- Релаксаційні (допомагають зняттю спастичних станів, відпрацюванню навички розслаблення, м'язового відчуття, зняттю психоемоційної напруги тощо)

Ігрові технології, що застосовує у своїй роботі вчитель-логопед є основним засобом розвитку майже усіх сфер дитини, причому саме на довільному, більш доступному дитині рівні, засвоєння мовних та мовленнєвих закономірностей, формування особистості дитини, розвитку психічних функцій.

Сама ігрова ситуація спрямовує і діяльність та напрямки роботи логопеда, який одночасно вибудовує алгоритм корекційно-розвивальної роботи з урахуванням усіх важливих етапів ігрової діяльності.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У якості експериментальної групи (далі – ЕГ) нами була визначена група дітей середнього дошкільного віку (5 років) у кількості 16 осіб на базі Одеського спеціального закладу дошкільної освіти ясла-садок №193 компенсуючого типу. За висновками ІРЦ були діти з діагнозом “загальне недорозвинення мовлення”, відвідували дитячий садочок і займались за традиційною корекційно-розвитковою програмою.

Для проведення експерименту було введено 4-х бальну систему рівнів успішності ігрових навичків за окресленими напрямками, що потім було сумовано у загальну кількість балів:

Достатній рівень успішності (3 бали) - дитина на достатньому рівні відтворює усі запропоновані завдання з незначними помилками, у вигляді повторного виконання;

Середній рівень успішності (2 бали) – дитина виконує завдання, використовуючі засоби підбору та тренувальних додаткових дій,

Низький рівень успішності (1 бал) – дитина виконує завдання тільки з додатковим тлумаченням дорослого.

Початковий рівень успішності (0 балів) – дитина не виконує завдання.

Під час першого обстеження важливим є створення доброзичливої, адекватної ситуації спілкування з метою налаштування контакту з дитиною і діагностичного спостереження. Необхідно на довільному рівні першочергово зрозуміти ступінь порушення та наявні ознаки неврологічної симптоматики дитини. З цією метою дитині пропонують в ігрові форми, виконати доступні завдання на моторну координацію (пострибати на обох ногах, одній нозі, перестрибування через невеличку маленьку іграшку, гра з м'ячем, долучення дитини до спеціальних настільних ігор, дихально-артикуляційних вправ тощо.). Саме такі спеціально підібрані посібники та вправи матеріалу обстеження дають можливість зрозуміти логопеду: чи розуміє і на якому рівні дитина, стан сформованості компонентів мовленнєвої системи, чи здатна відтворити завдання за наданою інструкцією, наскільки сформовано і як відтворюються моторні рухи (наявність одностороннього парезу, гіперметрії рухів, спастичності кистьового захоплення, труднощі маніпулятивних рухів, наявної девіації в артикуляційно-мімічній моториці тощо).

Під час реалізації корекційного комплексу ми застосовували ігрові технології на основі ігрового матеріалу, що перш за все сприяв розвитку мотивації не лише до успішного подолання мовленнєвого дефекту, а й мовленнєвої діяльності та її комунікативних якостей.

Структура обраного проекту корекційно-розвиткової роботи з застосуванням інтегративних підходів впровадження ігрових технологій у роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення обов'язково включала психолого-педагогічні та когнітивні прийоми, що можливо виокремити у наступні групи як дослідницько-пошукові, проблемні та творчо-активні. За визначенням Джона Дьюї, сама дитина «повинна активно здобувати досвід і знання шляхом творчого пошуку під час виховання та навчання». З цією метою все більше використовують проблемно-орієнтоване та проблемно-спрямоване навчальне середовище, різні запити, проекти, планування, можливість експериментувати, пошук правильного рішення, використання індуктивних методів пізнання. Навчання обов'язково повинно мати ігровий характер з залученням дітей до трудової діяльності, в якій розвиваються основні прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, можливість активізації компенсаторних процесів. Дитина перш за все розвиває пізнавальний інтерес і бажання діяти, навчатись, а отже,

витрачає менше енергії і швидше долучається до ігрових форм корекційних занять, що дає можливість динаміки розвитку.

Обов'язковою умовою був чіткий відбір ігор, ігрових вправ та завдань для логопедичних занять, що базується на основних принципах:

- ігри повинні підбиратись за тематикою лексичного матеріалу;
- необхідно враховувати «зону найближчого розвитку»;
- корекційні завдання ігрових вправ повинні виконуватись з урахуванням опори на збережені аналізатори;
- увесь наданий ігровий матеріал повинен співвідноситись за віковими і когнітивними можливостями дітей;
- увесь матеріал занять повинен бути яскравим і цікавим для дітей;
- завдання необхідно підбирати з урахуванням ведучих каналів сенсорно-перцептивної модальності;
- обраний матеріал ігрових вправ повинен залучати до корекційної фронтальної роботи усіх дітей.

Для підвищення мотивації дітей до занять і збільшення результативності корекційно-розвивальної роботи ми застосовували креативно-модифіковані ігрові технології: ігри з марблс, з м'ячем, дидактичні, рухливі і словесні ігри, вправи з кіндер-сюрпризом тощо. Особливого значення ігрова ситуація набуває саме в існуючих умовах сьогодення, що пов'язано з воєнним станом і необхідністю все більше використовувати адаптовані ігрові форми роботи.

Важливим напрямком є залучення до сумісної корекційної роботи батьків дітей з особливими освітніми потребами. З цією метою було створено інноваційне родинне середовище «Квітка друзів». Була організована та створена адаптована атмосфера роботи з батьками з включенням логопедів, психологів, музичного керівника, окреслено алгоритм поступових завдань та занять. Враховуючи існуючі умови сьогодення, корекційно-розвивальна робота проводилась у наявному доступному форматі, що включала як сумісно-відображувані напрямки індивідуальної, фронтальної роботи оф-лайн, а також і он-лайн форматі з застосуванням різноманітних цікавих інтерактивних ігор та ігрових завдань, що включали наступні напрямки, як основу сформованих засад ігрової діяльності та важливих умов психо-мовленнєвого розвитку дитини, а саме:

- Ігри-маніпуляції з активізації кінестетичної та тактильно-пропріоцептивної чутливості.
- Розвиток навиків встановлення асоціативних зв'язків, мовленнєвих асоціацій.

- Здатність до мовленнєвого наслідування, договорювання окремих звуко комплексів, вміння користуватися висотою та силою голосу, інтонаційна гімнастика, розвиток просодичних засобів спілкування.
- Виховання культурно-гігієнічних навиків як аспекту формування зорово-просторового орієнтування та моторних рухів.
- Активізація емоційних проявів як підґрунтя розвитку мімічних рухів обличчя та емотивної лексики.
- Стимуляція піднебінне-глоткової фіранки (переривчаста вимова звуку А, А-Е тощо)
- Початковий етап ритмічної декламації (шумові та музичні інструменти, логоритмічні вправи за елементарними ритмічними малюнками)
- Активізація м'язово-рухової системи дитини за індивідуальними програмами, номінативний рівень диференціації станів м'язів (напруження-розслаблення).
- Складання індивідуальних програм за обліком: 1) біологічних ритмів дитини; 2) ведучого каналу сенсорно-перцептивної модальності тощо.

Особливістю даної програми було те, що усі завдання було проведено за чітким послідовним алгоритмом з обов'язковим залученням як батьків, так і інших фахівців. Основним завданням було надання будь-якої інструкції, завдання, етапів заняття у вигляді цікавої гри та оригінальних назв вправ. («Співаючі пляшечки» - для розвитку дихання, «Веселі сходинки» - ритмічної здатності, «Маленькі йоги»- артикуляційно-мімічні та дихальні вправи, «Рапани-медузи» - відчуття м'язових диференціацій, «Емоційний гудзик» - мімічні та емоційні вправи тощо).

Важливим кроком впровадження ігрових технологій на занятті було використання цікавих модифікованих вправ з автоматизації різних звуків шляхом створення тематичних іграшок, елементів переодягання і перевтілення уявним героєм, несподіваних моментів мотивації, розумової активності дітей, підвищення уваги, можливості переключення уваги з одного елементу гри на інший, заохочення до «яскравого» звуконаслідування. Наприклад, крила чайки допомагають уявити себе великим вільним птахом над морським простором, вимовляючи голосні звуки як вигуки птаха, вушка тигра допоможуть відчувати себе хижаком і «по-справжньому» гарчати, бджолині вусики – дзижчати, літаки – вимовляти подовжено звук ллл, змії – шипіти, змія, що гнучко звивається – гучніше шипіти, великий пароплав подає

сигнал – подовжено вимовляти звук **-И-И-И-**, ативізуючи різні модуляції голосу.

Використання багатофункціональної гри «Цікава подорож», що містить набір картинок, поле подорожі і служить цій же меті. Дитина допомагає герою потрапити додому через перешколи на дорозі, при цьому автоматизуючи певний звук: собака – **-Р-Р-Р-**, поїзд – **-Ч-Ч-Ч-**, комар – **-Д-З-З-**, мотор машини – **-Б-Р-Р-** тощо. Несподівані іграшки для дітей допоможуть стимулювати дітей до мовленнєвої активності.

За кожним напрямком роботи з дітьми підібрані різноманітні цікаві традиційні та авторські дидактичні вправи з метою вирішення запланованих корекційних завдань: відпрацювання складової структури слова узгоджувалось з ритмічними руховими вправами зображення героїв з елементами підвищення-зниження голосу, добору правильного дихання, створення цікавих казкових ситуацій за задумом, вибір запропонованої наочності тощо. Використовувались цікаві ігри («Маленькі йоги», «Порахуй рапани», «Пісочна скринька», «Зberi букет» тощо). У практиці логопеда дуже важливо чітко продумувати та правильно використовувати усі важливі засоби емоційної лексики, що допоможуть дітям правильно вербально відтворити емоційний стан героїв.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

За результатами обраної та запровадженої у роботу з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення програми корекційно-розвивальної діяльності з застосуванням інтегративних форм, було окреслено основні ланки дослідження та супроводу.

Ми не визначали у дослідженні високий рівень успішності ігрових навичок, оскільки передбачили неможливість дітей із ЗНМ досягти високих результатів. Достатній рівень успішності виявлено у 12,5 % дітей. Це були найбільш емоційно спроможні, з активним пізнавальним інтересом та купованою формою загального недорозвинення мовлення діти; 43,7% дітей виявили середній рівень успішності, 37,5 % - виявили низький рівень успішності.

Позитивним було те, що тільки у 1 (6,25%) дитини виявлено початковий рівень успішності, Насамперед це пов'язано з блокадою емоційної сфери у структурі дизартричного порушення. Наявність початкового рівня тільки у однієї дитини визначає актуальність нашого дослідження та доречність використання цікавих емоційно-заохочуючих вправ та інтегративних ігрових технологій, що стали доступними для більшості дітей за отриманими позитивними результатами.

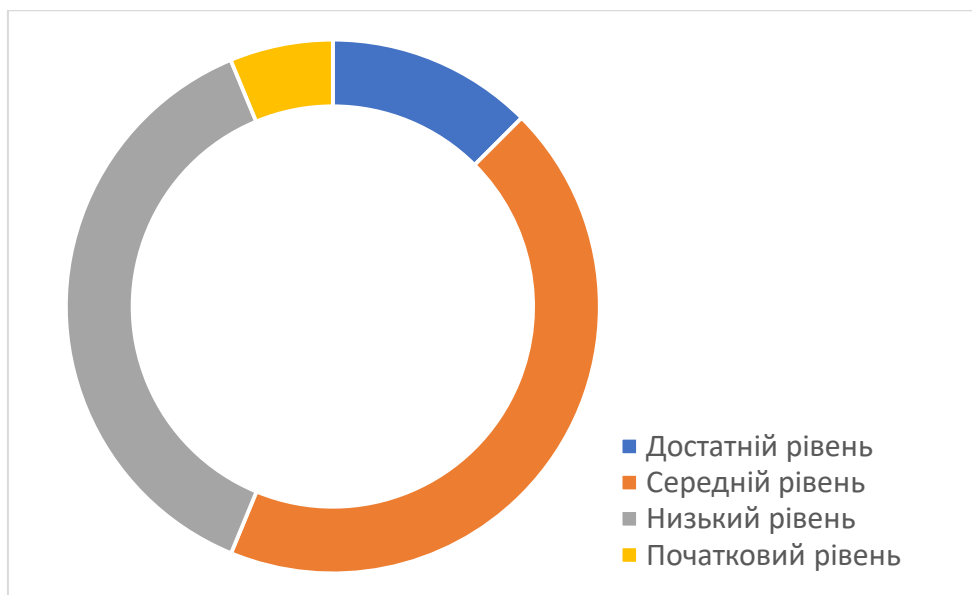

Рисунок 1. Рівні сформованості успішності ігрових навичок дітей із ЗНМ.

Запропонована корекційно-стимулююча програма з використанням ігрових прийомів та технологій сприяла розвитку таких сфер дитини, як емоційно-пізнавальна, соціально-адаптивна, сенсорно-перцептивна, комунікативна, мовленнєва, рухова.

За даними модифікованої методики RCDI динаміка розвитку було виявлено у всіх охоплених та активізованих сферах дитини, що і відображено у таблиці.

Табл. 1.

Результати дослідження рівнів сформованості сфер розвитку дитини

Сфери розвитку дитини (за модифікованою шкалою діагностики RCDI-2000)	Співвіднесення норми розвитку до впровадження програми корекційно-стимулюючого середовища	Співвіднесення норми розвитку після впровадження програми корекційно-стимулюючого середовища	Середній показник виборки, кількість місяців	Т-критерій /р
Емоційно-пізнавальна	21%	51%	6,9 ± 4,9	5,09 /0,00
Соціально-адаптивна	17%	39%	5,4 ± 3,6	2,8/ 000
Сенсорно-перцептивна	11%	31%	4,6 ± 3,5	2,7 / 0,00
Комунікативна	17%	47%	4,9 ± 3,5	4,4 / 0,00
Мовленнєва	12%	36%	5,8 ± 4,4	3,17 /

				0,00
Рухова	19%	65%	7,4 ± 5,0	5,62 / 0,00

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Запропонований аналіз науково-теоретичних та практичних джерел, аналіз проведеного дослідження підтверджують не тільки доцільність використання цікавих ігрових технологій як основного стимулюючого та активізуючого напрямку корекційної роботи з розвитку усіх сфер дитини, але і визначають необхідність дотримання чіткого алгоритму, етапів та специфіки застосування ігор.

Значущим аспектом використання ігрових технологій в корекційно-розвиваючій та логопедичній роботі з дітьми є глибокий аналіз стану дитини (сприймання, поведінки, комунікативних можливостей, мовленнєвої діяльності, способів реагування, компенсаторних можливостей тощо), що розпочинається з першої зустрічі з логопедом.

Важливим було те, що у програмі корекційно-розвивальної роботи усі запропоновані форми, напрямки, засоби було надано дітям у форматі цікавих ігрових вправ, ігрових стимулюючих ситуацій, з включенням інтегративних, інноваційних креативних технологій (природний матеріал як рапани, піскотерапія, каміння), м'ячики-їжачки, кільця, джгутики-су-джок, музичні іграшки тощо. Етапи програми було включено до усіх занять, як виховного, моторного, загального корекційного напрямків роботи педагогів, психолога, музичного керівника, інструктора лікувальної терапії, під час занять на прогулянках; занять з розвитку мовлення, навчання грамоті тощо. Використовувались різноманітні інтонаційно-мовленнєві засоби спілкування, логоритмічні, вокально-музичні, кінезіотерапевтичні вправи з включенням завдань за напрямками активізації ведучих каналів сенсорно-перцептивної системи дитини, що визначало інтерпретацію подання матеріалу занять.

Перспективою подальшого розвитку окресленої теми є дослідження та чітке відмежування основних програм корекційно-розвиткової роботи з застосуванням інтегративних форм ігрових технологій з дітьми за різними нозологіями та індивідуальними особливостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Агіляр Туклер, В. В. Система виховання ініціативності дітей старшого дошкільного віку в сюжетно-рольовій грі. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2019 №12 (179). С.158-162.

[2] Брушневська І. Закономірності використання ігрових прийомів у корекційно-розвивальному процесі з дітьми із порушеннями мовленнєвої діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 52, т. 1. С. 186–192.

[3] Галущенко В.І. Аспекти побудови корекційно-стимулюючого середовища дітей раннього віку з порушеннями психо-мовленнєвої та рухової сфери *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2021. Vol. IX (100), Issue 256. P. 11-15.

[4] Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

[5] Жигайло О. Професійна самоефективність вчителя початкових класів в умовах Нової української школи / О. Жигайло, К. Петровська / *Освітологічний дискурс*. 2023. № 2. С. 261-274

[6] Кисличенко В. А. Інтерактивна взаємодія логопеда з батьками у програмі логопедичного супроводу / В. А. Кисличенко / *Актуальні питання корекційної освіти*. Педагогічні науки. 2020. Вип. 16(1). С. 113-121.

[7] Навчання дітей з порушеннями когнітивного розвитку в умовах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник / Л.І.Прохоренко, О.О.Бабяк, Н.І.Баташева, А.Л.Душка, Н.І.Недозим, О.М.Омельченко, О.В.Орлов /за ред. В.В.Засенко, Л.І.Прохоренко. Київ : Наша друкарня, 2020. С.352 с.

[8] Рібцун Ю. Розвиток емоційної сфери дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку // *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць* / за ред. В. В. Засенка. К.: ТОВ «Наша друкарня», 2020. Вип. 16. С. 295–312

[9] Сударик О.С. Сутність поняття «ігрові технології» та їх класифікація // *Формування сучасної науки: методика та практика: матеріали І Міжнародної студентської наукової конференції* (Т. 2), м. Кам'янецьПодільський, 29 жовтня, 2021 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2021. С.91–94.

[10] Соколова Г. Особливості когнітивної сфери дітей з порушеннями мовлення / *Наука і освіта*, 2021, 1 // URL: <http://aqce.com.ua/> Actual problems of the correctional education 82 <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2021-1-doc/2021-1-st1>.

[11] Семенюк Н. М. Використання інноваційних технологій в групі дітей із порушеннями мовлення. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009khn-de9b.doc.html> (дата звернення: 05.07.2023).

[12] Черкашин Є. А. Використання ігрових технологій у корекційній та розвивальній роботі зі старшими дошкільниками з порушенням мовлення. Харківський природничий форум: *VII Міжнар. конф. молод. учених*, Харків, 16–17 трав. 2024 р.: зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди та ін.; редкол.: Ю. Д. Бойчук, І. А. Іонов, С. О. Микитюк та ін. Харків, 2024. С. 190–191.

Матеріал надійшов до редакції 08.04.2025 р.

HALUSHCHENKO Viktoriia,

kandydat pedahohichnykh nauk,

dotsent kafedry spetsialnoi ta inkliuzyvnoi osvity i reabilitatsii

Derzhavnoho zakladu «Pivdenoukrainskyi natsionalnyi

pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho»

Odesa, Ukraina

<http://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0050129>

**INTEGRATYVNI PIDKHODY ZASTOSUVANNIA
IHROVYKHTEKH NOLOHII V KOREKTSIINII ROBOTI Z DITMY
Z SEVERE SPEECH DISORDERS**

The article presents an in-depth analysis of various approaches and the specific application of play-based technologies in general and developmental interventions for children with severe speech disorders. The relevance of the study is primarily driven by the annual increase in the number of children with various developmental disorders, including severe speech impairments. This issue is further exacerbated by the ongoing state of war, which contributes to the emergence of additional pathological manifestations and layered developmental complications.

Despite the extensive coverage in the specialized literature of the fundamental principles of various approaches addressing all affected developmental domains in children with special educational needs—specifically those with severe speech disorders—there remains a pressing need to explore newly modified approaches. The complexities of diagnostics and comprehensive intervention for children with such developmental issues increasingly reveal the challenges of identifying pathological symptoms, the variability of intervention methods, and the inconsistency of corrective speech therapy techniques with the anticipated developmental outcomes.

The article substantiates the importance of implementing specialized integrative approaches to the use of play-based technologies, structured according to a clear developmental algorithm for each domain of the child. The application of engaging play-based technologies within corrective and developmental interventions—through integrative strategies—facilitates the activation of compensatory mechanisms and stimulates the development of cognitive, psychological, emotional, speech, and mental domains.

Keywords: speech development, integrative approaches, play-based technologies, corrective intervention, children with severe speech disorders.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] Ahiliar Tukler, V. V. Systema vykhovannia initsiatyvnosti ditei starshoho doshkilnogo viku v siuzhetno-rolovii hri. Molod i rynok: shchomisiachnyi naukovo-pedahohichnyi zhurnal. 2019 №12 (179). S.158-162.

[2] Brushnevskaya I. Zakonomirnosti vykorystannia ihrovyykh pryomiv u korektsiino-rozvyvalnomu protsesi z ditmy iz porushenniamy movlennievoi diialnosti. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. 2022. Vyp. 52, t. 1. S. 186–192.

[3] Halushchenko V.I. Aspekty pobudovy korektsiino-stymuliuiuchoho seredovyshcha ditei rannoho viku z porushenniamy psykho-movlennievoi ta rukhovoï sfery Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2021. Vol. IKh (100), Issue 256. R. 11-15.

[4] Dyckivskaya I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navch. posib. K.: Akademydav, 2004. 352 s.

[5] Zhyhailo O. Profesiina samoeфекtyvnist vchytelia pochatkovykh klasiv v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly / O. Zhyhailo, K. Petrovska / Osvitolohichnyi dyskurs. 2023. № 2. S. 261-274

[6] Kyslychenko V. A. Interaktyvna vzaïemodiia lohopedy z batkamy u prohrami lohopedychnoho suprovodu / V. A. Kyslychenko // Aktualni pytannia korektsiinoï osvity. Pedahohichni nauky. 2020. Vyp. 16(1). S. 113-121.

[7] Navchannia ditei z porushenniamy kohnityvnoho rozvytku v umovakh kompetentnisnoho pidkhodu: navchalno-metodychnyi posibnyk / L.I.Prokhorenko, O.O.Babiyak, N.I.Batasheva, A.L.Dushka, N.I.Nedozym, O.M.Omelchenko, O.V.Orlov /za red. V.V.Zasenko, L.I.Prokhorenko. Kyiv : Nasha drukarnia, 2020. S.352 s.

[8] Ribtsun Yu. Rozvytok emotsiinoï sfery ditei iz porushenniamy movlennievoho rozvytku // Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy

rozbudovy: zb. nauk. prats / za red. V. V. Zasenka. K.: TOV «Nasha drukarnia», 2020. Vyp. 16. S. 295–312

[9] Sudaryk O.S. Sutnist poniattia «ihrovi tekhnolohii» ta yikh klasyfikatsiia // Formuvannia suchasnoi nauky: metodyka ta praktyka: materialy I Mizhnarodnoi studentskoi naukovoï konferentsii (T. 2), m. KamianetsPodilskyi, 29 zhovtnia, 2021 rik / HO «Molodizhna naukova liha». Vinnytsia: HO «Yevropeiska naukova platforma», 2021. S.91–94.

[10] Sokolova H. Osoblyvosti kohnityvnoi sfery ditei z porushenniamy movlennia / Nauka i osvita, 2021, 1 URL: [http://aqce.com.ua/ Actual problems of the correctional education 82 https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2021-1-doc/2021-1-st1](http://aqce.com.ua/Actualproblemsofthecorrectionaleducation82https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2021-1-doc/2021-1-st1).

[11] Semeniuk N. M. Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii v hrupi ditei iz porushenniamy movlennia. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01009khn-de9b.doc.html> (data zvernennia: 05.07.2023).

[12] Cherkashyn Ye. A. Vykorystannia ihrovykh tekhnolohii u korektsiinii ta rozvyvalnii roboti zi starshymy doshkilnykamy z porushenniam movlennia. Kharkivskyi pryrodnychyï forum: VII Mizhnar, konf. molod. uchenykh, Kharkiv, 16–17 trav. 2024 r.: zb. nauk. pr. / Kharkiv. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody ta in.; redkol.: Yu. D. Boichuk, I. A. Ionov, S. O. Mykytiuk ta in. Kharkiv, 2024. S. 190–191

УДК 37.091.004.9:316.6

DOI 10.32626/2413-2578.2025-25.81-108

ГЛАДУШ Віктор

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5700-211X>

КРАВЧУК Ігор

аспірант кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна
<https://orcid.org/0009-0007-0575-1291>

КРАВЧУК Людмила

учитель математики Березівської спеціальної школи
Житомирської обласної ради,